

Arme Samuel: een verhaal door J.J. Cremer

Handschrift gedateerd Den Haag 5 juli - 29 augustus 1859. Fol. 66-68: tweede versie van het slot. Fol. 69: notities. Pentekeningetje door de auteur op fol. 50v van een personage. In bezit van de Koninklijke bibliotheek.

1e druk: Arme Samuel, een verhaal. Leyden: A.W. Sythoff, 1860. VIII, 144 p. Prijs der kunstchronijk. Met muziek van J.J.H. Verhulst. Opgedragen aan zijn broer Carel Ferdinand Cremer en zijn zusters Wilhelmine Louise Cremer en Constance Cremer. Bevat een voorwoord aan de uitgever.

2e druk: Arme Samuel, een verhaal. Leyden: A.W. Sythoff, 1860. VIII, 144 p. Met afb. Met muziek van J.J.H. Verhulst. Opgedragen aan zijn broer Carel Ferdinand Cremer en zijn zusters Wilhelmine Louise Cremer en Constance Cremer. Bevat een voorwoord aan de uitgever.

3e druk: Arme Samuel, een verhaal. Leiden: A. W. Sijthoff, [1860]. 2e druk.

4e druk in: Asmodee: geïllustreerd weekblad, 1860, no. 8.

5e druk: Arme Samuel: een verhaal. Leyden: A.W. Sythoff, 1861. 3e druk. x, 144 p. Met afb. Met muziek van J.J.H. Verhulst. Opgedragen aan zijn broer Carel Ferdinand Cremer en zijn zusters Wilhelmine Louise Cremer en Constance Cremer. Bevat: een voorwoord aan de uitgever (1859); een woord aan den lezer bij de uitgave van den tweeden druk (1859); bij de verschijning van dezen derden druk (1860).

6e druk in: Novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, 1871. p. 211-304. In bundel met 8 andere novellen.

7e druk in: Novellen en vertellingen: arme Samuel ...[et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff, [1873]. In serie met: Arme Samuel. Op den zolder. Naar omhoog. Het jawoord. p. 1-86. Met 2 afbn. [1873-1].

8e druk in: Novellen en vertellingen: Arme Samuel ...[et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff, 1873. In serie met: Arme Samuel. Op den zolder. Naar omhoog. Het jawoord. p. 1-86. Met 2 afbn. [1873-2].

9e druk: Novellen en vertellingen: Arme Samuel. Leiden: A.W. Sijthoff, [1873]. 104 p. [1873-5].

10e druk in: Novellen en vertellingen. Leiden: A.W. Sijthoff, [1873]. p 1-86. Gebundelde 4 series met novellen. Serie 2: Arme Samuel, Op den zolder, Wat vader Harmen vertelt. Naar omhoog, Het jawoord. [1873-11].

11e druk in: Novellen en vertellingen. Leiden: A.W. Sijthoff, [1876]. Gebundeld met 6 series novellen. Serie 4: Arme Samuel. 104 p. met afb.

12e druk in: Novellen en vertellingen. Leiden: A.W. Sijthoff, [1876]. Gebundeld met 6 series novellen. Serie 4: Arme Samuel. 104 p.

13e druk in: Kees Springer, Arme Samuel en andere vertellingen. Leiden: P. van Santen, 1877. p. 78-157. Romantische werken, deel 2.

14e druk in: Novellen en vertellingen. Leiden: A.W. Sijthoff, 1877. Gebundeld met 6 series novellen. Serie 4: Arme Samuel. 104 p.

15e druk in: Novellen en vertellingen. Arme Samuel. Amsterdam: Gebr. Koster, [1880]. 104 p.

16e druk in: Novellen en vertellingen: een winternacht ...[et al.]. Leiden: Sijthoff, [1888]. dl. 1. p. 74-148. 6e druk. Vijftig-cents-editie, nr. 19.

17e druk in: Novellen en vertellingen: een winternacht ...[et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff, [ca. 1888]. dl. 1. p. 74-148. 7e druk. Romantische werken.

18e druk in: Novellen en vertellingen: een winternacht ...[et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff, [ca. 1895]. Dl. 1. p. 74-148. 7e druk. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

19e druk in: Novellen en vertellingen: een winternacht ...[et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij, [ca. 1908]. dl. 1. p. 74-148. 7e druk. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers..

20e druk in: Novellen en vertellingen: een winternacht ...[et. al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitgeversmij, [1917]. dl. 1. p. 74-148. 7e druk. Romantische werken. Rode serie

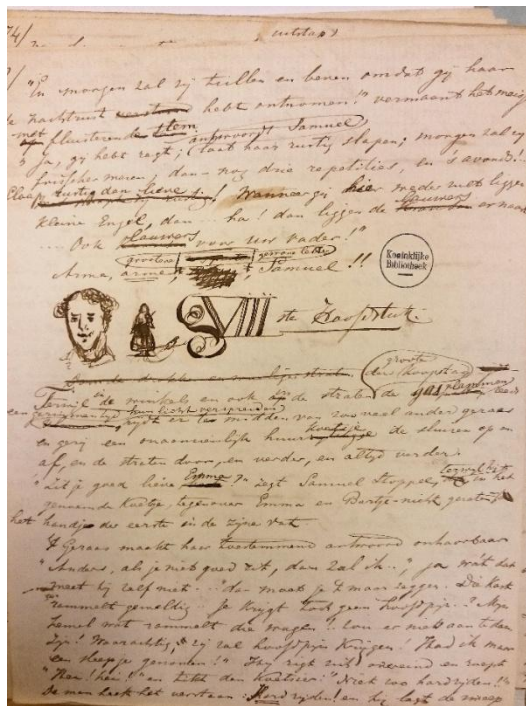
21e druk in: Novellen en vertellingen: een winternacht ...[et. al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitgeversmij, [1917]. dl. 1. p. 74-148. 7e druk. Romantische werken. Blauwe serie

22e druk in: Novellen en vertellingen. Een winternacht ...[et. al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij, [ca. 1925]. dl. 1. p. 74-148. 8e druk. Romantische werken (blauwe serie).

Brailleversie:

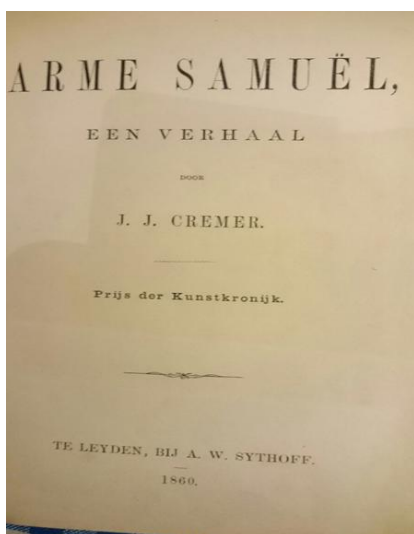
In 1913 verscheen in braille een editie van Arme Samuel.

Handschrift:

De Hugenoten van Aleybree is het eerste
 Le Parys opgevoerd den 28 February, 1836
 Ch de Beriot heeft in Amsterdam in 1829 gepale
 de gebroeders Eichhorn zyn 1835 of 1836 in Amster
 gecort.

Aantekeningen over o.a. de jeugdige gebroeders Eichhorn.

Brief J.J. Cremer 21 juni 1859 aan A.W. Sijthoff:

Wederlede heer!

De heer Keller heeft mij uw voornemen met betrekking tot de Premie voor des Kunstkr bekend gemaakt en den avond vóór zijn vertrek naar 't Buitenland heeft hij mij uw gebede toestemming in mijn conditie (met een kleine wijziging per missive medegedeeld). Zijn afwezigheid noopt mij om met U de overeenkomst voor beide zijden wat zekerder te maken en neem ik daarom de vrijheid, om u voor te slaan een contractje te willen opmaken waarin ik gaarne de volgende bepalingen zou zien opgenomen:

De heer Sijthoff koopt voor eens om van honderd gulden de schilderij van J.J. Cremer welke voortkomt onder no. 117 op den Catalogus der Haagische Tentoonstelling van 1859; die som door den Kooper te voldoen, den 15den Juli 1859.

Verkooper van gezegde schilderij verbindt zich daarentegen: tot het leveren van een verhaal, waarover door den heer uitgever der Kunstkronik, half december 1859 zal kunnen gedisponeerd worden.

Dat verhaal zal minstens zes vellen druks moeten vullen, het vel gerekend op zestien bladzijden der copij, waartoe een modelbladje aan den uitgever is toegezonden. Voor den gezegde zes vellen copij wordt den schrijver een honorarium van honderd en veertig duizend gulden door den uitgever toegestaan, daarover bij hem te beschikken, bij de aflevering der copij.

De bladzijden copij die de auteur boven het bepaalde getal zou kunnen leveren, zullen door den uitgever tegen dertig gulden de 16 bladzijden gehonoreerd worden; al wat boven het gezamenlijke bedrag van honderd en twaalf bladzijden wordt gegeven, zal de uitgever gratis ontvangen.

Het handschrift en het copijrecht blijven het eigendom van den schrijver, terwijl hij echter van het laatste, in geen geval eerder dan een tijdverloop van vijf jaren, zal gebruik mogen maken.

Behalve een exemplaar van de Kunstkronik zal de schrijver der novelle vijftien present-exemplaren van het stuk ontvangen.

Mij dunkt dat U met mij zal toestemmen, dat het bijna onmogelijk is, om een titel te geven, vóór dat de schema der novelle is ontworpen. Zoodra ik een titel heb, zal ik U die melden. De ingesloten modelbladje staat in geen betrekking tot het stuk, ook spreekt het vanzelf, dat de eerste bladzijde wat meer, de ander wat minder kan bevatten. Alzoo zie ik op deze regelen uw geëerd antwoord tegemoet en noeme mij met de meeste hoogachting,

Wederlede heer!

Uwvzw?

J.J. Cremer

's Hage 21 Junij 59

Brief Syt A 1859 0054-0054. Brief no. 84. 16 september 1859

Zeër Geachte Heer!

Hiernevens zend ik u mijn Arme Samuel: de zondag zal wellicht een geschikte dag voor de lecture er van wezen. Het spreekt van zelf dat er in het handschrift nog fouten of mistellingen kunnen zijn, doch, u zult ze met het oog op een latere correctie in drukproef nu wel over 't hoofd willen zien.

Wat nu het punt in kwestie betreft zoo moet ik hier nóg eens herhalen dat ik met bescheidenheid reken dat een honorarium van F350 (met afstand van copyrecht) mij voor deze novelle billijkervijns toekomt. Het bezwaar aan uwe zijde kan dunkt mij bij nadere beschouwing door deze waarheid worden weerlegd: dat de heer uitgever slechts 120 a 150 exempl: behoeft te verkoopen voor dat meerdere honorarium.

Al doende leert men zijn eigen werk eenigzins takseren, en dan geef ik U ten opzichte van dit verhaal de verzekering, dat ik maar twee of drie novellen heb geschreven die ik acht in waarden en gelijk mee te staan.

Heb de goedheid mij een half vel druks als bewijs van ontvangst p.o. toe te zenden; en dan berigt mij spoedig wat gij besloten hebt. De laatste aflevering van de Kunstkronik is mij niet gezonden kan zulks ook hier ten stede bij een boekverkooper schuiten?

Zeër aangenaam zal het mij wezen ook omtrent uw verlangen betreffende het vignet te worden ingelicht. De losse schetsjes zal ik u gaarne zenden. U hebt zeker een knap tekenaar die ze op 't hout kan over brengen. Wilt u geen vignet 't is mij hetzelfde. – ware het ook een goede speculatie muziek en vignet bij de door u voorgenomen tweede uitgave te voegen? Het bedoelde lied voor de muziek bladz 114. T zou mij aangenaam zijn indien, na gesloten overeenkomst, het zeten en drukken wat spoedig plaats vond; een letter als die van de Betuwsche novellen is wel verkieslijk.

In afwachting na vr. groeten en met de beste wenschen voor uw zieke kindertjes (?) neem ik met de meeste achting,

Zeër waarde heer!

Uwvzw

JJCremer.

's Hage 16 sept 1859

Brief Syt A 1859 0054-0054. Brief no. 84. 16 september 1859

Zeër Geachte Heer!

Hiernevens zend ik u mijn Arme Samuel: de zondag zal wellicht een geschikte dag voor de lecture er van wezen. Het spreekt van zelf dat er in het handschrift nog fouten of mistellingen kunnen zijn, doch, u zult ze met het oog op een latere correctie in drukproef nu wel over 't hoofd willen zien.

Wat nu het punt in kwestie betreft zoo moet ik hier nóg eens herhalen dat ik met bescheidenheid reken dat een honorarium van F350 (met afstand van copyrecht) mij voor deze novelle billijkervijns toekomt. Het bezwaar aan uwe zijde kan dunkt mij bij nadere beschouwing door deze waarheid worden weerlegd: dat de heer uitgever slechts 120 a 150 exempl: behoeft te verkoopen voor dat meerdere honorarium.

Al doende leert men zijn eigen werk eenigzins takseren, en dan geef ik U ten opzichte van dit verhaal de verzekering, dat ik maar twee of drie novellen heb geschreven die ik acht in waarden en gelijk mee te staan.

Heb de goedheid mij een half vel druks als bewijs van ontvangst p.o. toe te zenden; en dan berigt mij spoedig wat gij besloten hebt. De laatste aflevering van de Kunstkronik is mij niet gezonden kan zulks ook hier ten stede bij een boekverkooper schuiten?

Zeër aangenaam zal het mij wezen ook omtrent uw verlangen betreffende het vignet te worden ingelicht. De losse schetsjes zal ik u gaarne zenden. U hebt zeker een knap tekenaar die ze op 't hout kan over brengen. Wilt u geen vignet 't is mij hetzelfde. – ware het ook een goede speculatie muziek en vignet bij de door u voorgenomen tweede uitgave te voegen? Het bedoelde lied voor de muziek bladz 114. T zou mij aangenaam zijn indien, na gesloten overeenkomst, het zeten en drukken wat spoedig plaats vond; een letter als die van de Betuwsche novellen is wel verkieslijk.

In afwachting na vr. groeten en met de beste wenschen voor uw zieke kindertjes (?) neem ik met de meeste achting,

Zeër waarde heer!

Uwvzw

JJCremer.

's Hage 16 sept 1859

Brief aan A.W. Sijthoff 23 september 1859

Universiteitsbibliotheek Leiden, SYT A 1859 0052-0053. Brief no. 83.

Zeër Geachte Heer!

Heden voor acht dagen heb ik het pakje waarin het bedoelde stuk voor de Premie aan U toegezonden per exp. Koeng; ik verzoekt om een vel stuks wanneer 't in order door U zou zijn ontvangen. Intusschen ontving ik niets, en zou nu wel eerder onderzoek naar de overeenkomst van mijn arme Samuel gedaan hebben, doch zondag toevallig bij Keller zijnde ontving deze juist een vel misdruk en – dewijl hij 't niet begreep, hielden wij 't voor dat het bij abuis aan hem geadresseerd was geworden. Nog niets van U vernomen hebbende moet ik U toch zeggen dat ik naar eenige zekerheid verlang.

Bij vroeger schrijven hebt U gezegd over het bedrag a F 100 voor de schilderij te kunnen disponeren den 15ten September, zoudt u nu zoo vriendelijk willen wezen om mij tevens te melden op welke wijze zulks het beste naar uw goedvinden geschieden kan.

In de hoop dat Uw Kindertjes hersteld of herstellen zullen wezen, noem ik mij na vr. groeten, met de meeste achting,

Uw zeer dw

J.J.Cremer

's Hage den 23 sept 1859

4
N° 83
Zeër Geachte Heer!

Geachte Heer!

Zoo als die schetsjes daar liggen vind ik ze inderdaad zeer goed, alleen moet Samuel zelf, als hoofdfiguur groter zijn en als 't ware 't midallion van het vignet uitmaken, daarbij moet hij vooral een Karakteristieke uitdrukking hebben ; ofschoon mijn penkrabbel heel slecht is, zoo is er iets in de expressie, dat wel blijven mag. Ik voor mij ben er nog al op gesteld dat het een koppen vignet zal zijn, mijn vorige werken hadden 't zelfde en 't is algemeen als iets eigenaardigs goed gevonden, wil de tekenaar er een slinger doorheen schetsen mag ik dan eens opgeven hoe ik die gaarne geteekend zien: op den wijze Daar naar de slinger Mevrouw vlak raakt of liever omgeeft dat er een koker en andere oostersche blanen benevens een hondenkopje (dat van Nonna) in te zien zijn. Waar hij Govert Meebloem omslingert laten daar slechts muurbloemen, stokrozen, zonnebloemen zichtbaar zijn, des noods eenig stoelen makers gereedschap er tusschen verscholen.

Tuintje gaf ik asters, brandnetels en tak met noten (tekening) ; in een woord de bloemen aan attributen in den geest der Karakters.

Samuel aan de eene zijde lauwerblaren immortelles en aan de andere doornen distelen etc.. Emma rozenknopjes vergeetmijntjes en lietjes van dalen. Barthe mooie rozen die aan 't ontluiken zijn.

Maar _____ een en ander moet wel heel aardig en geestig gedaan worden zal 't goed zijn. Inderdaad indien de Kopjes goed uitgevoerd en de kleeding schetsachtig gehouden wordt dan zal 't wel mee vallen. Op de achterzijde van 't schetsje zal ik zoo vrij wezen mijn aanmerkingen te schrijven. Apropas van de melodie, ik meende dat u daartoe dien heer ? wildet aanzienken waarvan U liederen uitgeeft of – wil die niet? Ja, ik ken Verhulst maar kan men hem zoo iets vragen zonder bepaalde aanbieding van honorarium. Hoor eens – indien U geen persoon hebt die 't goed zou willen of kunnen doen, zend mij dan 't afschrift van 't vers en ik zal 't beproeven of bij den heer Verhulst of bij een ander bekende. Ik zal daarvoor wel een paar exempl. van 't boek en eenige afdrucken van 't vers mogen toezeggen? Hoe lang heeft 't tijd? U schrijft mij denk 10 Dec 't uitgeven gaat dan de verloting niet vooraf of verschijnt uw tweede druk vóór de eerste der K-K? 'Tis allen nieuwigierigheid.

Na vriendelijke groeten heb ik de eer met de meeste achting te zijn:

S Hage 9 Nov 59. Uwdwd

J.J. Cremer

Heb nu de goedheid mij de afgedrukte bladen te zenden en dan - later bij de correctie: 1. Proef 2. Revisie – die revisie wordt afgedrukt tot aan de 2de druk, dan 3. Proef voor de tweede druk; want versta mij eens wel: zoo er in de eerste stomme fouten zijn overgebleven die zal men dito in de tweede vinden onverminderd dat ik hier en daar wat heb gewijzigd en stijl verbeterd.

Geachte Heer!

Hiernevens de Compositie van onzen Verhulst. T is allerliefst magnifique! Wat betreft het geven van zijn naam. De Heer v.h. was van oordeel dat een liedje 't welk volgens het verhaal al zeer oud moet wezen moeilijk door hem als gecomponeerd kan opgegeven worden, hij vond het onwaar, en ieder die eenige kennis van muziek heeft (hij twijfelde er niet aan) zou 't wel als een goeden oorsprong en gehalte erkennen. Ik beaam dat ten volle. Op 't te kennen geven van zijn meening dat de heer uitgever zeker zeer gaarne den naam er bij zoude zien was het antw. vd hr Verhulst dat hij er alleen in principe tegen was maar volstrekt niet omdat hij 't zijn naam niet waardig keurde en alzoo U moet handelen naar uw goedvinden. Alleen – hij wenschte wel dat het ook bij de boekjes als Premie voor de Kunstkronijk zoude verschijnen. Hij oordeelde dat 't nu één geheel was. Intusschen ik begriip dat U de Kosten van drukken etc zult dragen en niet de Kunstkronijk en wat ge kunt? T zal het beste zijn het stukje op één bladzijde (uitslaand) te drukken, want het omslaan is altijd lastig. Gaarne zult u den heer Verhulst eenige afdrucken van het muzikstuk willen geven; hij heeft het ten mijnen pleiziere in 't belang van t boekse gedaan en begeert dus niets anders dan t gevraagde en – U zult er niet op tegen hebben, een exemplaar van t werkje.

U hebt mij geschreven den 10de dec geef ik 't uit. Ik heb altijd gedacht dat 't eerst in febr. T licht zou zien. Zou zulks niet beter zijn. Althans in 't begin van t jaar, omdat Thieme een boekje van me uitgeeft getiteld: Sinterklaas oud en nieuwjaar dat boekje loopt dus tot Januarij en dan moet 't verkocht zijn. Mij dunkt twee op t zelfde moment is minder goed voor t debiet – ofschoon de beide werkjes zeer uiteenlopend van Karakter zijn; - wanneer t reeds den 10de het licht ziet vervalt ook 't denkbeeld van t voor te dragen; met iets in den Betuwschen tongval gaat zulks beter. Enfin handel met een en ander geheel naar uw goedvinden (zoo als trouwens van zelf spreekt, en geloof mij met de meeste achting. Uwdwd JCremer

In kaart geschreven. De heer Verhulst

Wacht een proef van 't muzik, svpl tegelijk

Een aan mij om de onderstaande woorden

sHage 30 Nov 59

Zeer Geachte Heer!

Naar 't mij voorkomt heb ik mij betreffende het corr'n van den tweeden druk niet duidelijk uitgedrukt, of liegrip ik U niet teest. Daarom zal ik eens zeer bepaald opgeven hoe ik die correctie wenschte en U zult het misschien juist zó begrijpen:

Zend het terug : met revisie er op. Dan ontvang ik revisie en zet er, na de verbetering afdrucken onder. Dat afdrucken betekent geschikt voor den eersten druk.

Ten laatste ontvang ik een derde proef. (Zoo als die in orde voor den eerste druk is) en verbeter daarin voor den tweeden druk. Is 't goed zoo?

Nu heb ik nog een woordje over uw beschouwing van den Leidschen Postdirekteur. Ik heb het genoegen dien heer te kennen en het smart mij niet – met betrekking tot ZE - zoo geheel met U van opinie te moeten verschillen. Van de vele menschen die ik leerde kennen, vooral ook als ambtenaar, ontmoette ik zelden zulk een édder en dóór strikt eerlijk, regtschapen en regtvaardig mensch. Een man die den gedanen Eed van getrouwheid in zijn bediening, voor geen wereldsch goed zou schenden; die immer, dag en nacht, (zelfs verscheidene malen ten koste zijner gezondheid) op zijn post was, en dat blijven zal, zoo lang het hem mogelijk is. De Heer Postdirekteur van Leiden, zou waarlijk in zijn betrekking een uitnemend model zijn om geteekend te worden. Een staakte zijner strikteerlijkheid, waarbij een aantal soortgelijken zouden te volgen zijn. Tijdens het vigen der vroegere postwet – toen de ambtenaren der P.n vrijdom van briefpost hadden ('t welk om het misbruik dat sommigen er van maakten, werd opgeheven / ontving de heer N. destijdt te Breda, gedurig brieven van zijne familie, in die brieven, vrij van porto, had men dikwijls zonder nadenken, voor andere leden der familie, terzelfder stede woonachtig brieven ingesloten (de porto's waren van die distentie 6 stuivers). Wat deed hij? Uit eigen aak volloesd hij het volle porto dier ingesloten brieven, en liet ze door de bestellers bezorgen, totdat, na verloop van eenige jaren zijne vrouw zulks bemerkte en der familie verzocht – in 't belang van haar echtgenoots beurs – (daar hij te ryaal was om 't te melden) die brieven niet meer in te sluiten, maar regstreeks te versenden dienvijl haar man in die zaken het geringste misbruik in strijd met zijn pligt rekende.

Ik heb de zekerheid dat de Leidsche Postdirekteur als ambtenaar zeer hoog staat aangeschreven, en 't bewijs is voorhanden, aangezien ZE een der vier voornaamste kantoren van 't land heeft, 't geen in den tegenwoordige tijd nog al iets betekent. Maar wij moesten het erkennen er wordt dikwijls erg gemoedeld met de verandering van drukwerken, en wanneer de wet zegt: Een vel drukt kost 2 centen voort zelf met de Copij (van dat vel) mag dan een ambtenaar, - die eenmaal ook van zijn led (?) rekenschap zal moeten geven – mag hij twee of meer vallen, voordieselfde – al zeer geringe som – laten passeren en 't land zó tekort doet? Met de les: geef den Keizer wat des Keizers is, kan 't er niet door!

Wat verder de Heer Postdr. betreft ZE is zeer gestreng; ook ik heb wel eens gemeend - met betrekking tot geringe correspondies op proefbladen – al te streng doet – wanneer men de wet leest en 't in gemeede beschouwt, waarlijk dan is hij niets minder dan een strikt eerlijk, regtvaardig en getrouw dienaar zó van den staat als van het publiek en – howwel 't soms (bij herinnering aan vroegere misstien in Leiden plaats gehad hebbende vrijgevingen) voor het publiek op deze wijze niet zoo aangenaam is, zoo vertrouw ik vast dat U – die ik het genoegen gehad, ten mijnen opzigt als een ryaal mensch te leeren kennen. - na deze inlichting met mij zult zeggen. Inderdaad ofschoon lastig voor de beurs Eggs zulk een ambtenaar! Ere hem, die bovendien, dikwijls met den meesten takt (de bewijzen zijn bij het hoofbestuur in legio voorhanden) moeilijkheden van vermist

Zeer geachte Heer!

1 Nov ontving ik uw geeerde letteren en gisteren van vriend Keller de assign: à F150 waarvoor ik UE bij deze dank zeggen.

Voor 't overige heb ik U weinig te antwoorden alleen als – dat het mij (in 't belang van het voordragen van den Ar^{de} Sen^{te}) zeer aangenaam zal wezen, indien u 't maar eens vlg laat zetten.

Just de laatste hoofdstukken heb ik noodig.

Het verheugt mij dat mijn schrijven over mijn oom den postdirekteur, U tot een nauwkeurige betrachting van ZE handelinge wil leiden. Geloof mij tien vellen druks met 20 centen erbij en zonder correspondentie erin, zullen even goed tregt komen als 'n half veltje met 1 cent erbij enz enz. Op uw laatste proef aan mij stond franco 1000 vel 't was er maar één, want de copij 200 behoorende is vrij. U betaalde dus teveel (t geen mijn oom zelf niet zou aangenomen hebben, wanneer hij 't bespeurd had evenmin als de beide vorige proeven die ik van uw drukkerij ontving en waar 1000 vel op stond, terwijl 't er 200 waren.) Nog eens: de heer Nagel is een van de striktregtvaardige menschen die er zijn en ook als ambtenaar een hoog man. _____

Als 't kon zou ik zeer gaarne t vignet weest in schets, de uitdrukking der Kopjes doet hier alles. Mag ik t muzikstukje ook een zien wanneer 't gecomponeerd is. In de hoop u bij ontvangst dezes meer geheel hersteld zult wezen noem ik mij met de meeste hoogachting na v. groeten, Zeer Geachte Heer!

Uwdwd

J.J. Cremer.

21 Nov. 59.

Ellieve, heb de goedheid mij de afgedrukte vellen toe te zenden, 'tis noodig voor de uniformiteit. – Vooreerst heb ik nog geen plan om weer te verzamelen.

Brief aan Sijthoff van 5 december 1859.
Universiteitsbibliotheek Leiden SYT A 0067-0068. Brief no. 91.

Geachte Heer!

Gij ziet dat ik wel aanstands aan uw verlangen heb voldaan; Zulke voorberigten kosten mij altijd veel moeite en 't is de vraag nu of 't zeld goed is. In alle geval wanneer u 't laat zetten zooals ik 't aangeef – niet méér op een blad; dan ik er op schreef (ik nam 't formaat van het werkje dan hebt gij juist voor uw tweeden druk 8 bladzijden 't vel en voor den eerste 6 bladz.)

't is wel jammer dat het verje niet den tekst kan blijven, zou het vorige niet zoo kunnen worden ingeschooven dat het liedje in zijn geheel op die stads komt waarop nu het eerste couplet staat. Enfin zie het en handel naar uw goedvinden.

Heb vooral de goedheid mij terstond de afgedrukte bladen te zenden; ik heb er 5.

Indien 't vignet ~~afgeef~~ in uw tweeden druk komt zal ik er nog iets van zetten in t ~~voort~~ voor den tweeden druk.

Zet den naam van onzen componist er maar bij. ZE was er bepaald niet tegen en wij vinden het toch nog al aardig. T. publiek zal het gaarne lezen.

U zult wel zoo goed zijn mij proef van de 8 bladzijden te zenden.

Indien de muziek wordt gezet dat men moet omslaan laat het dan svpl vooral bij 't einde van ieder couplet zijn en die tekst van 't liedje niet duidelijke voordien. Mag ik ook nog een proef van 't plaatje om de namen die er onder staan of heb u 't goed nagezien?

In vl. Haast met vr. groot

Uw dwd

J.J. Cremer

5 Hage 5 dec 59.

Gij begrijpt, geachte Heer, dat 't mij onmogelijk is om de eenmaal afgewerkt schilderij nog wat toetsen te zetten. Er kan (wat mij betreft) niets af en niets bij; de 8 bladz. voorop zullen u even goed zijn?

Brief 22 december 1859 aan A.W. Sijthoff
Universiteitsbibliotheek Leiden.

Zeer Geachte Heer!

Dank voor de toezending der losse bladen en plaatje. Blad 5 en 6 had ik reeds en zend u die daarom terug. Gelieve stuur mij van 't plaatje (met den titel er in) en van 't laatste blad en de voorwinkels (zoo als 't dan is) een afdruk op dat ik 't boekje nog vóór den 27sten hier kan doen inbinden.

Maar mijn Waarde Heer! U hebt Verhulst op 't titelblad doen zetten; waarlijk dat durf ik niet goed te keuren. 't Was maar zoo zoo, dat hij toestond dat zijn naam op 't muziekstukje zou komen, maar, om daar vóór op te staan dat zou hem in 't geheel niet bevalen. U zult gelien hebben dat ik zijn naam boven 't muziek heb laten zetten, dat kan er wel door. De man heeft ons die dienst bewezen maar we moeten nu ook zijn opinie toegeven. In ieder geval kunt U bij 't adverteren zijn naam wel noemen (trouwens, met niet al te groote letters), want voor hem die zoo veel groots heeft geleverd betekent dit angstkij te weinig, ofschoon 't uitstekend goed en hij er zelf mee tevreden is. Bij 't adverteren gelieve u by alleen te zetten: Arme Samuel een verhaal door Cremer (met een lied in muziek gecorrigé door Joh. H. Verhulst). Met muziek en zang gecomponeerd door Verh. Is dunkt mij niet eigenaardig uitgedrukt. In elk geval dit svpl vooral niet op den titel.

Ik mis bij deze proef, (die voor den tweeden druk is bestemd) het tweede voorwoord aan den lezer?

Verschoon weder dit vlug en knoetschrift, na op. groeten

UDWD

J.J. Cremer

Donderdag 22 dec 59

Brief aan Sijthoff
Universiteitsbibliotheek Leiden SYT A 1859 0069-0070. Brief no. 92.

Geachte Heer!

Deze morgen ontmoette ik den Heer Verhulst en hoorde van hem dat hij nog geen proef van 't muziekstukje gezien heeft; intusschen is zulks volstrekt noodzakelijk en ik schrijf u daarom terstond. Temeer dewijl de Heer Vh. donderdag morgen uit den stad gaat en eest zaterdag terugkomt. ZE woont: Veenlaan 's Hage.

Aangezien mijne Mama den 28sten deze verjaart zou ik zeer gaarne den 26sten dezer (ter verzending) een exemplaar van Arme S. ontvangen. 't Komt er minder op aan of dat laatste vel nog niet geheel zuiver gecorrigeerd is; 't is slechts om de hoofzaak te doen; eene Moeder let zoo nauw niet.

Als bestelling vind ik 84 ex. van den boekhandel juist niet veel maar, geloof mij, gij hebt waarlijk niet het slechtste wat ik tot heden aan de pers gaf – men koopt tegenwoordig wanneer met 't ziet, of liever men wil zien wat men koopt, en bovendien wordt een tweede druk zoo spoedig uitverkocht? Dit verzeker ik U, dat de Heer Thieme mij eergister verzekerde dat het Sinteklaas ent bijzonder goed gaat terwijl hij toch altijd groote oplagen neemt en die vier stukjes niet nieuw en slechts schetsen zijn. – 't Zou mij spijten maar inderdaad ook bevreemden (ik zeg dit laatste zonder eigen lof – maar door de ervaring en door andere heeren uitgevers geleerd,) indien U geen rekening met het werkje maakte.

De tijd moet 't leeren. Later eenvoudig uw ja of nee!

In groeten haast uw dwd

J.J. Cremer.

Zend nu heden woensdag svpl per post proef aan den heer Verhulst indien 't per diligence moet, dat 't dan aan hem franco zij; maar de dilige bezorgd eerst gewoonlijk des avonds.

Dingsdag 20 Dec laat.

't Muzijkstukje is mooi gezet. En 't plaatje? Zend het mij svpl met de afgedrukte bladen; ik ga in Schiedam 3 hoofdstukken voordragen (30de dec.

Dit raafelverhoog in haast gesteld, was beter voor een mondelinge behandeling geschikt: geweest.

Algemeen handelsblad, 13 oktober 1859.

SCHENKEL; Wintergezicht, van A. J. VAN WIJNGAARDT, enz.
 Terwijl als **PREMIE** voor die Loten, waarop geene Schilderij getrokken is, de Inteekenaren bekomen:

EENE OORSPRONKELIJKE NOVELLE
 VAN
J. J. CREMER,
 GETITELD:
„ARME SAMUEL.”

De **KUNSTKRONIJK** is dus een Plaatwerk met eene Associatie met Premie en ieder Deelnemer ontvangt gratis een Aandeel in eene Loterij **ZONDER NIETEN.**
 De Prijs van den Jaargang is **TIEN GULDEN.** (16421)

Oefening kweekt kennis, 1859:

Het Werkend Lid, de Heer J. J. CREMER, vergastte ons vervolgens door de plastische voordragt van twee der schoonste hoofdstukken uit zijn *Arme Samuël*, die hoofdstukken, waarin hij ons getuige doet zijn van de hartbeklemmende les die de vader zijn wonderkind geeft op de viool, en van den kortstondigen triomf, op het concert behaald.

Rotterdamsche courant, 13 december 1859:

DE KUNSTKRONIJK,
 onder redactie van
GERARD KELLER.
 Commissarissen de HH. J. BOSBOOM, P. J. LANDRIJ, T. VAN WESTRHEENE Wz.

De **Kunstchronijk** geeft jaarlijks vier en twintig vellen Tekst en vier en twintig Lithographien naar Schilderijen of Teekeningen van groote meesters.

In dezen Jaargang komen kopijen voor naar Schilderijen van de Heeren Bles, Bosboom, de Braekeler, de Haas, H. van Hove, Ph. Koelman, Nuyen, Philipsen, Schlesinger, Schotel, Smit, Verschuur, Vetten, Waldorp, J. Weissenbruch en anderen.

De Inteekenaren ontvangen tevens een Lot in de
Loterij der Kunstchronijk,
 waarvan als eerste Prijs is aangekocht, uit de Koninklijke Fabriek van Gouden en Zilveren Werken, van den Heer W. J. van Kempen, te Voorschoten:

Eene Milieu Candelabre met negen Lichten, ter waarde van duizend Guldens.

Verder zijn als Prijzen reeds aangekocht: Een Bloemstuk van Mej. Arentina H. Ahrendsen; Gezicht op Beekestein, van W. J. van den Berghe; Een Landschap, van J. J. Cremer; Gezicht op Delft, van B. J. van Hove; Een Stal met Paarden, van P. F. van Os; De Groote Kerk, te Haarlem. (Gezicht op het beroemde Orgel), van J. J. Schenkel; Wintergezicht, van A. J. van Wijngaardt; enz.

Terwijl als Premie voor die Loten, waarop geene Schilderij getrokken is, de Inteekenaren bekomen:

EENE OORSPRONKELIJKE NOVELLE
 VAN
J. J. CREMER,
 GETITELD:
„ARME SAMUEL.”

De **Kunstchronijk** is dus een Plaatwerk met eene Associatie met Premie en ieder Deelnemer ontvangt gratis een Aandeel in eene Loterij, **zonder nieten.**
 De Prijs van den Jaargang is **Tien Gulden.**

Het leeskabinet, 1 februari 1860:

Arme Samuël. Een verhaal door J. J. Cremer. Tweede druk. Te Leyden, bij A. W. Sythoff. 1860. 144 bladz. in 12°. Prijs f 1,80.

Een eerste druk van dit verhaal is niet in den handel geweest, doch werd door den uitgever, tevens uitgever van de *Kunstkrans*, als premie uitgereikt aan zijne intekennaren op den jaargang van genoemd kunstwerk, die in de daaraan verbonden verloting geen prijs hadden getrokken. Een verhaal van Cremer zou evenwel, dacht hij, ook buitendien nog wel belangstelling en koopers vinden, en aan deze omstandigheid hebben wij het eenvoudig te danken, dat een tweede druk al aanstonds het licht zag.

Wij hebben een exemplaar van dit boekje ter aankondiging ontvangen, en ons gehaast er kennis mede te maken, vol goede verwachting van een meesterstuk te vinden, het

J. J. CREMER, ARME SAMUËL.

139

meer dan gewone talent van den schrijver der *Beluwsche Novellen* waardig. Misschien was onze verwachting al te hoog gespannen, — misschien was onze stemming onder het lezen wat al te prozaïsch, — of misschien is onze kunstzin niet ontwikkeld genoeg om het wezenlijk schoone dezer lettervrucht te vatten, — hoe het zij, onwillekeurig kwam ons de welbekende fabel in gedachten van Icarus, die te hoog wilde vliegen, maar daarbij jammerlijk zijne vleugelen verbrandde, en in de diepte nederzank.

Heeft Cremer dan ook te hoog willen vliegen? Wezenlijk, op het gevaar af van voor zeer onnoozel gehouden te worden, — die indruk heeft op ons zijn *Arme Samuël* gemaakt. *Arme Samuël!* Ja wel, *arme Samuël*, — die titel is

maakt. *Arme Samuël!* Ja wel, *arme Samuël*, — die titel is juist genoeg, schoon wij er een eenigzins anderen zin aan hechten, dan de schrijver, naar wij gelooven, heeft bedoeld.

Samuël Stoppel herinnert zich een lied uit den mond zijner vroeg ontslapene moeder. „Die herinnering heeft hem de magt der toonen als in een auréole voor de oogen getooverd. Het verlangen naar die heilige kunst is tot vurige liefde ontgloeid. Maar — liefde *was* het, en — *hartstogt* is het geworden.” Zoo zegt de schrijver. Hartstogt? Neen, volslagen krankzinnigheid, meenen wij. Als Samuël, na de jeugdige Eichhorns gehoord te hebben, zijne minderheid gevoelt, en viool en strijkstok naar een hoek der kamer slingert, — en al dadelijk in het eerste hoofdstuk zien wij hem dit doen — begint reeds zijne krankzinnigheid; hier echter is het nog medelijden, dat ons voor hem bezielt. Maar

hem dit doen — begint reeds zijne krankzinnigheid; hier echter is het nog medelijden, dat ons voor hem bezielt. Maar als wij in het tweede hoofdstuk hem volgen bij zijn bezoek aan mevrouw de weduwe Vlak, en wij vernemen dat hij eene vrouw als deze ten huwelijk vraagt, — met welk doel eigenlijk? — dan begint onze achting merkelyk voor hem te dalen, en beginnen wij meer tegenzin dan medelijden te gevoelen voor onzen held, van wiens kunstliefde en kunstgevoel wij regt hadden meer kieschheid en goeden smaak te verwachten, dan bij deze gelegenheid door hem aan den dag worden gelegd. Zoo het slechts hartstogt en geen krankzinnigheid was, die hem beheerschte, — dan zou zijn eerste bezoek bij mevrouw Vlak ook wel het laatste zijn geweest, daar de ontvangst bij deze goedhartige, ja, — maar ook

bezoek bij mevrouw Vlak ook wel het laatste zijn geweest, daar de ontvangst bij deze goedhartige, ja, — maar ook zeer plat prozaische vrouw, hem wel tot zichzelf moest

10 *

gebragt hebben. En wat moeten wij denken van Samuël, waar hij zich vast in het hoofd heeft gezet, dat mevrouw Vlak — nu mevrouw Stoppel geworden — hem tweelingen zal schenken, en hij zich niet met het denkbeeld kan verzoenen, dat hij vooreerst met één zoon tevreden moet zijn? Wat, waar wij hem zijn kind heimelyk uit de kraamkamer zien wegvoeren, om in zijne eigene kamer er voor op de viool te gaan spelen, of hem op een hond wraak zien nemen, toen het blijkt, dat zijn zoontje zonder gehoor ter wereld is gekomen? Wat eindelijk, wanneer wij hem, jaren later, zijne dochter Emma zien mishandelen, en oorzaak zijn van haren vroegtijdigen dood, om maar bevrediging voor zijn kunstgevoel, — neen, voor zijne ijdelheid en eerezucht te vinden? Het is waarlijk geen hartstogt, — maar het is krankzinnigheid, tot razernij opgevoerd, die hem bezielt, —

krankzinnigheid, tot razernij opgevoerd, die hem bezielt, — en liever dan „**arme Samuël!**“ zouden wij hem moeten toeroepen: „**Ellendige, verachtelijke Samuël!**“

Waarlijk, Samuëls geschiedenis maakt een zeer pijnlijken indruk, zooveel te pijnlijker, wanneer wij ons afvragen, wat nu eigenlijk des schrijvers doel was met het mededeelen van zulk een verhaal. Bezwaarlijk kunnen wij veronderstellen, dat hij heeft willen aantoonen, hoe gevaarlijk het is, dat moeders hunne kinderen mooie liederen voorzingen; evenmin dat hij een blaam op de kunst heeft willen werpen, en door een afschuwwekkend voorbeeld voor de beoefening der kunst wilde waarschuwen, — en toch valt het moeijelijk eene andere moraal uit dit verhaal te trekken. Maar dan heeft de schrijver wezenlijk aan de kunst geen dienst bewezen, en is het bijna spotternij, om aan liefheb-

ook jufvrouw Ziedervan en mevrouw Vlak, ook de straatjongens, wier gesprek hij ons laat beluisteren, — mannen, vrouwen, kinderen uit het volk, menschen zoo als wij ze alle dagen om ons heen zien, — geen scheppingen van vernuft of verbeelding — die weet hij ons met weergalooze getrouwheid naar de natuur af te teekenen, in hunne natuurlijke gaardheid, met al het goede, met al de gebreken, met alle zwakheden, die aan ieder hunner eigen zijn. Denk den armen Samuel uit dit boek weg. — jammer, dat zich de hoofdpersoon zoo moeilijk wegdenken laat! — en gij hebt weer een meesterstukje in Cremers niet onnavolgbaren, maar toch niet ligt overtroffen trant, vol pikante tooneeltjes, vol waarheid en leering ook. Om den wille der overschoone details, die wij hier aantreffen, zouden wij het boekje wel durven aanbevelen, maar beklagen wij het ook des te meer, dat de hoofdzak zoo weinig bevrediging schenkt. Cremer scheppo geen idealen meer, — maar bepale zich voortaan tot het werkelijk bestaande, dat voor een talent als het zijne nog stoffe in overvloed aanbiedt, om zich lauweren te garen op het veld der letterkunde, dat hij met zoo veel eere betreedt, wanneer hij met zijne krachten te rade gaat, en zich niet tracht te verheffen tot eene hoogte, die — aanvankelijk ten minste — voor hem onbereikbaar schijnt.

C. P.

Rotterdamsche courant, 15 februari 1860:

Bij den Uitgever A. W. SIJTHOFF, te Leyden, zag het licht:

ARME SAMUEL,
NOVELLE
 DOOR
J. J. CREMER.

Aan dit uitstekende Werkje van den vermaarden Schrijver der **BETUWSCHÉ NOVELLEN**, in het formaat dier Novellen uitgegeven, heeft onze beroemde Landgenoot, de Heer **J. J. H. VERHULST**, zijne medewerking verleend, door het Lied te componeren, waarmede deze Novelle prijkt. Tevens is de Uitgave versierd met eene Plaat door den Auteur geteekend. Prijs f 1.80.

Dagblad van Zuidholland en sGravenhage, 17 februari 1860:

EENE NIEUWE NOVELLE VAN J. J. CREMER.
 Door den Uitgever **A. W. SIJTHOFF**, is algemeen verkrijgbaar gesteld:

Arme Samuel,
 DOOR
J. J. CREMER.
 Met eene **Compositie** van **JOH. J. H. VERHULST** en eene Plaat van den Auteur.

Algemeen handelsblad, 17 februari 1860:

Dagblad Zuidholland en 's-Gravenhage, 18 februari 1860:

Cremers *Arme Samuel* behoeft voor de beste zijner *Betuwsche Novellen* niet te wijken. De conceptie, die altijd de hoofddeugd zijner werken uitmaakt, is ook in deze novelle voortreffelijk, en de humoristische vorm, die bij den lezer die afwisseling van vrolijke en ernstige gedachten te weeg brengt, maakt den *Arme Samuel* tot een werk, dat door ieder met onverdeeld genot zal worden gelezen. Behalve eene schoone compositie, door den vermaarden toonkunstenaar Verhulst bij een lied van **Cremer**, is de tweede druk van dit werkje ook versierd met eene plaat, die in vormen de personen weergeeft, welke in dit *leven van een Toonkunstenaar* door **Cremer** worden opgevoerd.

Dagblad voor Zuidholland en sGravenhage, 22 februari 1860:

Nieuw Amsterdamsch handels- en effectenblad, 27 februari 1860:

HET GEILLUSTREERDE WEEKBLAD
ASMODEE

is ontegenzeggelijk het **geestigste** weekblad van Nederland. ASMODEE is de lagehende kronijkschrijver der geschiedenis van den dag. Al wat men in andere bladen vindt, zou men te vergeefs bij hem zoeken, en al wat men in andere bladen niet vindt, zal men aantreffen in het orgaan der monarchiaal-constitutioneel-autocratisch-republikeinische partij en der Israëlitisch-Jansenist-Orthodox-Katholieke rigting. Hoe rijk de inhoud is, blijkt uit N°. 8, dien wij hier laten volgen:

I N H O U D.

De illuminatio en het Buiten-Gasthuis. — Kleine kronijk. — Eene courant met hindernissen. — Handelspapier uit den jongsten tijd. — De koningin en een vreemdeling. — Eene vraag. — Eene goede voorwaarde. — Rotterdam en Amsterdam. — Eene ophelderende vraag betreffende Aug. Snijders. — Een droeve doode. — Daar zit de knoop. — De heer van Zuylen Ridder. — De koningin en een arme dichter. — **Arme Samuel.** — Juridische declinatie. — Gesprekken van Peperman en Willem Drieling. — Advertentien.

Bij zulk een rijken en gevarieerden inhoud, opgeluisterd door Illustratiën, is de abonnementsprijs op het Weekblad **ASMODEE**, slechts **f 1.50** per kwartaal voor Amsterdam en **f 1.65** franco per post voor geheel Nederland. Afzonderlijke nummers 15

Dagblad voor Zuidholland en sGravenhage, 2 maart 1860:

UIT HET LEVEN VAN EEN TOONKUNSTENAAR.
 Bij den Uitgever **A. W. SIJTHOFF**, ziet thans het licht:
 DE TWEEDE DRUK VAN
Arme Samuel.
NOVELLE door J. J. Cremer.

De waarde dezer uitgave wordt verhoogd door een lied van **J. J. H. VERHULST**, woorden van **J. J. CREMER** en eene Plaat door den Auteur zelven geteekend **Prijs f 1.80.**

Rotterdamsche courant, 27 juli 1860:

Bij **A. W. SIJTHOFF**, te Leiden, is verschenen:
ARME SAMUËL,
 DOOR
J. J. CREMER.
2de Druk met Vignet f 1.80.

Rotterdamsche Courant 4 januari 1861:

Potgieter – Kritische studien, 1861:

Eens is het de historie van een krankzinnige geweest, een slagtoffer der muziek, een prooi der eierzucht, van dat alles ten minste wat. Verbeeldt u een man, die dweept met eene melodie, die hij van zijne moeder heeft gehoord, maar haar, wat hij ook doe, niet volkomen weér kan geven, en die door dat vioolspelen van zijn zinnen raakt; die dan een mal, niet mooi, maar toch medelijdenswaardig wijf trouwt en twee kinderen bij haar krijgt, twee kinderen, die hij variatiën van ellende prijs geeft, om die mooie melodie door het eene of het andere wicht nog eens weér te hooren; wie van nachtmerrie last heeft, hij zie **„Arme Samuël”** niet in ².

¹ Uit eene aankondiging der Kunstkronijk, 1861.
² **„Arme Samuel”** was een roman van Cremer, den auteur der Overbetuwsche Novellen.

Een andermaal is het een boekske met legenden en liederen van den Rijn, dat, o zoo'n nederig plaatsje in den reiskoffer vraagt, maar op denzelfden dag, voor wie het niet cadeau ontvangt, in prachtige dos verschijnt, met allerlei platen opgeluisterd, die er niet minder om zijn, al hebben zij vroeger in den vreemde reeds dienst gedaan. Laat het mooie exemplaar niet komen, als gij nog kippenvel krijgt, wanneer men u een kat in den zak stopte.

O eenvoud! hooren we zeggen, die niet schijnt te weten dat het publiek maar een groot kind is, met een kleinigheid tevreden; en hernemen dat wij ons op die onnoozelheid te goed doen als op het geloof, dat de kunstenaar velerlei weelde moet weten te ontberen om den wille der edelste van alle, onafhankelijkheid en ontwikkeling van geest en gemoed!

Geen oud vrijer heeft begrip, gaat men voort, van de honderden plooijen, waarin de mantel van een *père de famille* vallen moet, om vrouw en kroost te veiligen! Het zij verre van ons met den geestigen Lafontaine te antwoorden: „Et je ne t'ai ja-

moet, om vrouw en kroost te veiligen! Het zij verre van ons met den geestigen Lafontaine te antwoorden: „Et je ne t'ai jamais envié cet honneur;" maar men houde ons de vraag ten goede, of er van de lieve kleinen niet te meer te verwachten valt, hoe voortreffelijker voorbeeld het hoofd des gezins hen geeft, hen nalaat?

Geniale eischen, klinkt het spottend; genie, wat geeft het, wie heeft het? voegt men er bij, — en in omgekeerde orde die uitroepen beantwoordende, geven we toe, waarschijnlijk gij noch wij; maar geloofd te hebben, dat elk onzer de stem, die in aller binnenste voor het goede en groote spreekt, gehoor moest geven, boven de bekoringen van goud en glans, van lintje en lof; dat wij er, trots strijd en val, dagelijks meer het oor aan moeten leenen, — zal het in zekere donkere ure niet een zoete troost zijn, wat dunkt u?

II

De opregte Haarlemsche courant, 26 december 1861:

** Uitgave van A. W. SYTHOFF, te Leiden:

Werken van J. J. CREMER.

Heden is verschenen:

UIT HET LEVEN. — **BEELDEN EN SCHETSEN.** — Driemaal gezien, Herinneringen van Fidelius. — Wat Vader Harmsen vertelt. — Naar omhoog. — Wat ik hoorde en zag in den Spoorwagen en binnen de Wachtkamer. — Zes Schetsen in eene Lijst. f 1,50.

TWEE NOVELLEN. — **PORTRETTE.** — Kees Springer in en buiten de Kerk. Met eene Lithographie. f 1,90.

ARME SAMUEL. — **EEN VERHAAL.** — Met eene Lithographie, Muzijk en Zang. Derde druk. f 1,80.

Voor eenige dagen is verschenen:

DE KOFFIJVROUW. — **EEN BEELD VOOR HET VOLK.** (In de Geïllustreerde Almanak voor het jaar 1862). f 0,60.

Nog is uitgegeven:

Het Eerste Deel van de Gedichten van J. J. L. TEN KATE,
Predikant te Amsterdam.

Opregte Haarlemsche courant, 20 november 1863:

** A. W. SYTHOFF te Leyden, geeft uit:

WERKEN VAN J. J. CREMER.

UIT HET LEVEN. **BEELDEN EN SCHETSEN.** — Driemaal gezien, Herinneringen van Fidelius. — Wat Vader Harmsen vertelt. — Naar omhoog. — Wat ik hoorde en zag in den Spoorwagen en binnen de Wachtkamer. — Zes Schetsen in eene lijst. f 1,50.

TWEE NOVELLEN. **PORTRETTE.** — Kees Springer in en buiten de Kerk. Met 1 Lithographie. " 1 90.

ARME SAMUEL. **EEN VERHAAL.** — Met eene Lithographie, Muzijk en Zang. Derde Druk. " 1,80.

DE KOFFIJVROUW. **EEN BEELD VOOR HET VOLK.** [In den Geïllustreerden Almanak voor 1862.] " 0,60.

Opregte Haarlemsche courant, 21 maart 1866:

** Uitgave van A. W. SYTHOFF, te Leiden:

WERKEN VAN J. J. CREMER.

UIT HET LEVEN. — **BEELDEN EN SCHETSEN.** — Driemaal gezien, Herinneringen van Fidelius. — Wat Vader Harmsen vertelt. — Naar omhoog. — Wat ik hoorde en zag in den Spoorwagen en binnen de Wachtkamer. — Zes Schetsen in eene Lijst. f 1,50.

TWEE NOVELLEN. — **PORTRETTE.** — Kees Springer in en buiten de Kerk. Met eene Lithographie. f 1,90.

ARME SAMUEL. — **EEN VERHAAL.** — Met eene Lithographie, Muzijk en Zang. Derde druk. f 1,80.

Opregte Haarlemsche courant, 26 november 1869:

ST. NICOLAAS-CADEAUX.
A. W. SIJTHOFF, te Leiden, heeft uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld de navolgende
Werken van J. J. CREMER.

UIT HET LEVEN. — Beelden en Schetsen. — Driemaal gezien, Herinneringen aan Fidelius. — Wat Vader Harmsen vertelt. — Naar omhoog. — Wat ik hoorde en zag in den spoorwagen en binnen de wachtkamer. — Zes schetsen in ééne lijst. Prijs f 1,50.

TWEE NOVELLEN. — Portretten. — Kees Springer in en buiten de kerk. Met eene Lithographie. „ „ 1,90.

ARME SAMUEL. — Een verhaal. — Met eene Lithographie, Muziek en Zang. Derde druk. „ „ 1,80.

DISTELS IN 'T WEILAND. — Grietje op 't Hönigs-art. 't Kriekende kriekske. 't Pauweveerke. — Op de Kniehörst. — Bruur Joapik. — 't Blinkende Hoanje. — Oan 't kleine Revierke. — Met platen. Gebonden in prachtband en verguld op snee. „ „ 8,90.

Van deze novellen is ook eene goedkoopse uitgave verschenen onder den titel van:
NIEUWE OVERBETUWSCHÉ VERTELLINGEN „ „ 2,90.

Richard Hol – 12 tweestemmige liederen, 1871:

Titel: [12 tweestemmige liederen zonder begeleiding : op.59 / van Richard Hol](#)
Auteur: [Richard Hol \(1825-1904\) artiestennaam van Rijk Holle](#)
Jaar: 1871
Uitgever: Utrecht : [Roothaan](#)
Omvang: 2 dl

Het vaderland, 12 november 1872:

TWEE NOVELLEN.

Portretten. — Kees Springer in en buiten de kerk. Met eene Lithographie » » 1,90
HETZELFDE, gebonden in linnen en verguld op snee » » 2,50

ARME SAMUEL.

Een verhaal. — Met eene Lithographie, Muziek en Zang. Derde druk » » 1,80
HETZELFDE, gebonden in linnen en verguld op snee » » 2,40

NOVELLEN.

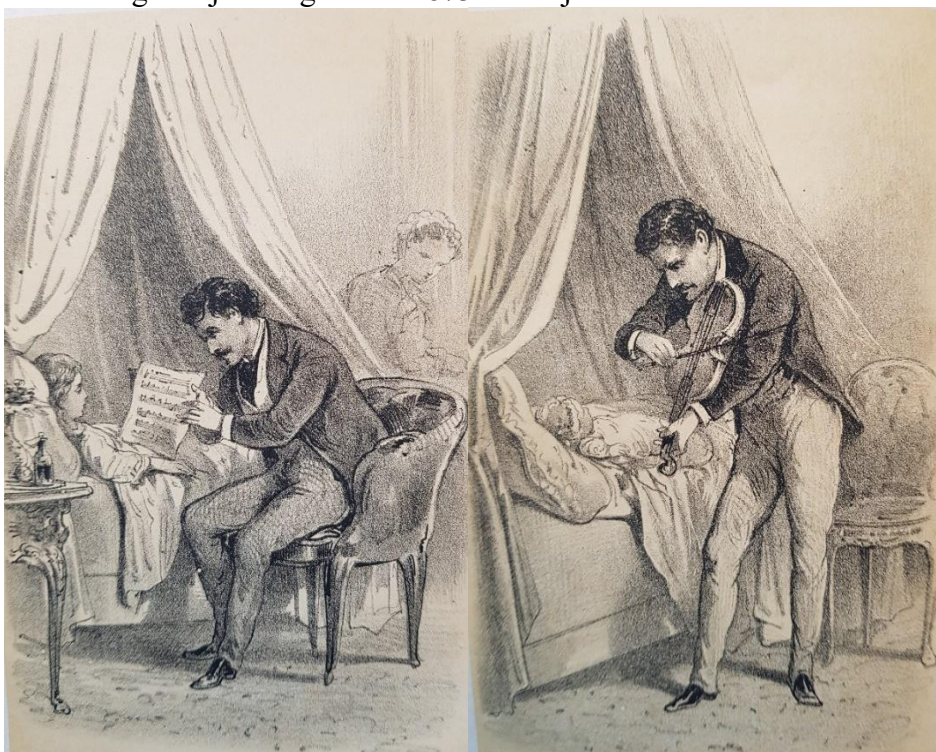
Goedkoopse uitgaaf in roman-formaat van Uit het leven, **Arme Samuel** en Portretten. Ingenaaid » » 2,90.

DISTELS IN 'T WEILAND.

Grietje op 't Hönigs-art. — 't Kriekende Kriekske. — 't Pauweveerke. — Op de Kniehörst. — Bruur Joapik. — 't Blinkende Hoanje. — Oan 't kleine Revierke. — Met platen. Gebonden in prachtband en verguld op snee » » 8,90.

Van deze Novellen is ook eene goedkoopse uitgave verschenen onder den titel van:
NIEUWE OVERBETUWSCHÉ VERTELLINGEN.

Afbeeldingen bij de uitgave uit 1873 van Sijthoff:

Afbeelding bij de uitgave uit 1876 van Sijthoff:

Nieuws van de dag, 9 januari 1877:

No. 15. J. J. Cremer. Uit het leven, prijs
f 1.80 voor f 0.75.
No. 16. J. J. Cremer. Arme Samuel, prijs
f 1.80 voor f 0.75.

Uitgave Gebr. Koster uit 1878:

Het leeskabinet, 1 januari 1878:

Cremer is voor dramatisch kunstenaar in de wieg gelegd. Van hem kan elke tooneelspeler van beroep nog ontzachlijk veel leeren.

De eerste maal dat ik hem een voordracht hoorde houden, was niet in het Over-Betuwsch dialect. Hij droeg — het is jaren geleden — te Amsterdam enkele gedeelten uit »Arme Samuël" voor, maar nooit zal ik den indruk vergeten welke die piano-les, de rid naar het concert in de vigilante en het concert in »Felix" toen op mij maakten. Het was of men de ten tooneele gevoerde personen allen voor zich zag.

Het vaderland, 14 juni 1880:

Revierke. — Kruuzemuntje. — Van binnen en van buiten f 0,50.
Novellen en Vertellingen. Op den Zolder. — Portretten f 0,50.
Novellen en Vertellingen. Een winteravond. — Mijn oude Jakob. — Wouter Linge. — Vader Harmen f 0,50.
Novellen en Vertellingen. Een oudejaarsavond. — Tonen in den nieuwaarsmorgen. — Zes schetsen in ééne lijst f 0,50.
Novellen en Vertellingen. Kees Springer in de kerk. — Kees Springer buiten de kerk f 0,50.
Novellen en Vertellingen. Arme Samuel f 0,50.
Novellen en Vertellingen. Driemaal gezien. — Wat ik hoorde en zag in den spoorwagen en binnen de wachtkamer. — Naar omhoog. — Het jawoord f 0,50.
Novellen en Vertellingen. Met 8 plaatjes. Gebonden en verguld op snee f 2,50.

17:12

Rotterdamsch nieuwsblad, 14 juni 1880:

Uilespiegel brengt een zinnebeeldige hulde aan de nagedachtenis van Cremer, door een plaatje, voorstellende het borstbeeld van Cremer op een voetstuk met het opschrift: *J. J. C. Betuwsche novellen. Daniel Sils, Anna Rooze, Arme Samuel, Fabriekskinderen.* Met gebogen hoofd en neergehouden geesels nadert *Uilespiegel* het borstbeeld om er een lauwerkrans op te plaatsen, waaraan een lint met de woorden: „Neerlands Hulde."

De wenk door *Uilespiegel* gegeven zal ongetwijfeld begrepen en — zoo wij hopen — ook opgevolgd worden.

De portefeuille, 18 juni 1881:

Gaf Cremer in „Arme Samuel" het lijden van een kunstenaar; in „das Haus auf der Höhe", is een gelijksoortig onderwerp behandeld. Maar Rosegger wint het.

Soerabaaijsch handelsblad, 21 juli 1880:

Hij dacht schilder te worden en hij had zijne kunst oprecht lief en wilde zich ook gaarne als beoefenaar er van doen erkennen. Toen hij reeds naam als letterkundige had, stelde hij nog zijne hoedanigheid van schilder op den voorgrond en het premiewerk voor de kunstkroniek „Arme Samuel” gaf hij niet, dan onder voorwaarde, dat, behalve het honorarium, ook eene schilderij van hem zou worden aangekocht voor de verloting.

Nieuwsblad voor de boekhandel, 9 december 1881:

Onderstaande circulaire werd heden door mij verzonden.
Geachte Confrater!

Ik kocht van wijlen den Heer J. J. CAEMEN het kopijrecht van:	Naar omhoog.
Grietje op 't Hönings-arf.	Wat vader Harmen vertelt.
Mijn oude Jakob.	Zes schetsen in eene lijst.
't Kriekende kriekske.	Een winteravond.
't Pauweveerke.	Alles wel.
Op de kalehorst.	't Lot in den kerkbuil.
Bruur Joepik.	Wat ik zag en hoorde in den
't Blinkende hoanje.	spoorwagen en binnen de
Om 't kleine revierke.	wachtkamer.
Arme Samuel.	Kruuzemuntje.
Portretten.	Van binnen en van buiten.
Kees Springer in de kerk.	Het jawoord.
Kees Springer buiten de kerk.	Op den zolder.
Driemaal gezien.	
Van wijlen den Heer D. A. THIEME kocht ik:	
Wouter Linge.	Een Oudejaarsavond.
Sinterklaas.	Tonen in d. Nieuwjaarsmorgen

Van enkele dezer Novellen kwam ik met den auteur overeen, ze tegen eenige vergoeding in een meer complete uitgave te laten opnemen, van andere werd dit belangloos door mij toegestaan; natuurlijk onder voorwaarde dat die Novellen alleen in de complete werken opgenomen en niet, onder welken vorm ook, afzonderlijk uitgegeven of verkocht mocht-

De portefeuille, 28 oktober 1882:

die aan alles een verklaring geven. De studie van het virtuosenuishouden en de stervende Odile (een slachtoffer der muziek als het dochttertje van „Arme Samuel”), die van den *chroniqueur du high life*, die van het huishouden en de omgeving van Mlle de Puylaurens maken den roman tot een werk van verdienste evenzeer als tot de aangenaamste lectuur.

Utrechtsch Provinciaal en stedelijk dagblad 19 mei 1884,

heer Basch, doet een clown op na, die wel verbazen
hij er twee clowns op na, die wel verbazen
door hunne lenigheid, waar wier hoogste zucht
toch weer bestaat in het ontvangen van klap-
pen, schoppen en duwen, in vallen en rollen
en duikelen. Maar het ergste, voor mijn
gevoel, is een kind, volgens programma 8
jaar oud, dat daar avond aan avond ten
tooneele wordt gezonden, om met haar
kleine vingertjes een stukje op de viool
te spelen. Er schijnt aanleg in te zitten;
het meisje maakt staccatos en pizzicatos en
allerlei andere kunstsjes, maar het is, met
dat al, een bedroefd verschijnsel, het ontlui-
kend talent — *s'il y en a* — te zien exploi-
teeren; het zwakke spel van het stumpertje
doet denken aan Cremer's schoone proloog tot
zijne *Fabriekskinderen*, aan zijn *Arme Samuel*.

Mensch! erger je niet!

Ook niet wanneer Ernestine Boucher na
eenige jaren bezwijken zal onder de hoog-
druk spanning, waaraan hare zwakke zenuwen
worden onderworpen?

Maar, eilieve, wat deert ons Ernestine
maar, eilieve, maar eene kermis-

Lelie en rozeknoppen 1886-1887:

Alles is gave:
Lachjen bij vreê;
Traantjen bij smarten;
Zuchtjen bij wee;
Woedende orkanen;
Dondergeknaal:
Gaven der liefde,
Gave is het al.
J. J. CREMER.
(*Arme Samuel.*)

Dagblad van Zuidholland en sGravenhage, 26 april 1887:

* Er is weer eens een wonderkind aan de lief-
hebbers van muzikale curiositeiten voorgesteld: den
8jarigen Jacques A. Jacobs heeft men, te Amster-
dam, als violist doen optreden.

Moge het kind, waarvan gezegd wordt dat het
echt muzikaal is, gedurende zijn studietijd verder
voor dergelijke gevaarlijke proefnemingen gespaard
blijven. Mozart kwam er goed door; maar men
denke ook aan *Arme Samuel!*

Utrechtsch provinciaal en stedelijk dagblad 22 augustus 1887:

Een paar weken geleden dan, ontwikkelde ik te dezer plaatse eenige bedenkingen tegen de stralenkransen, in advertentiën geplooid om de schoolhoofden, wier leerlingen met goed gevolg werden afgericht op examens, en ik veroorloofde mij bescheidenlijk, en de doeltreffendheid dier hoogdruk africhting en de wenschelijkheid der toepassing er van op jeugdige hersenen te betwijfelen. Acht dagen geleden werd dit onderwerp, degelijker en beter dan ik het vermag, in *het Vaderland* andermaal behandeld, in een open brief aan de moeders en vaders in Nederland. En het antwoord van het lezend ouderendom was..... eene lieuwe reeks loftuitende advertentiën, waarbij de heer X, zijne tevredenheid betuigde over de school van den heer Y., — ja, waarbij mevrouw A. geb. B., aan den instituteur Z. hare dankbare hulde bracht wijl hij er in geslaagd was, haar zoonje — een wonderkind, meneer! — reeds op elfjarigen leeftijd voor het gymnasium klaar te maken. Arme klaar gemaakte Dombey!

Als die mevrouw Cremer's *Arme Samuel* eens las — en het elfjarig genie een jaar bij den boterboer in den kost deed, alvorens den jongeheer te laten inwijden in de klassieke geheimenissen van *amo, amas, amat!*

Wat mij echter, meer dan die moederlijke

De portefeuille, 28 april 1888:

Het deeltje van de dolgoedkoope *Cremer*-editie, dat nu is uitgekomen, heeft voor mij eene buitengewone aantrekkelijkheid, omdat het bevat, wat ik het eerst van Cremer las, nl. *Kees Springer in en buiten de Kerk*. Later werden *Arme Samuël* en Wouter Linge nog sterker geprezen omdat ze langer

Sijthoff: een veertig jarige uitgeversloopbaan, 1891:

ontstaan hunner uitgaven zoowel als voor de kennis van personen en karakters een aantal wetenswaardige bijzonderheden te ontleenen zijn. In ons overzicht, dat de werken van elk auteur naar tijdsorde van uitgaaf en niet naar voorrang of verdienste vermeldt, kan van die briefwisseling naar verhouding slechts een spaarzaam gebruik worden gemaakt. Dat Letteren en Kunst in dit hoofdstuk vereenigd zijn, is een gevolg van de omstandigheid dat de uitgever zich met vele zijner litterarische uitgaven ook op het gebied der kunst beweegt; die groepeerings kwam ons dus, ten einde een herhaalde vermelding te voorkomen, doelmatig voor.

Het was door de *Kunstkrans* dat S. in 1859, met den schilder-novellist J. J. Cremer in aanraking kwam. Op de Haagsche tentoonstelling van schilderijen was ook een doek door Cremer ingezonden, dat door S. voor de verloting van de *Kunstkrans* werd aangekocht voor de som van f 100,— op voorwaarde, dat Cremer, die sedert een paar jaar als schrijver gunstig bekend was door zijn *Reizende novellen* (bij de Erven Loosjes verschenen), tevens een premie-boekwerk voor genoemd tijdschrift zou schrijven. De volgende, eerste brief van Cremer aan S. d.d. 21 Junij 1859, geeft daarover nadere bijzonderheden:

De heer Keller heeft mij uw voornemen met betrekking tot de Premie voor de *Amsterd. bekend gemaakt* en den avond vóór zijn vertrek naar 't Buitenland, heeft hij mij uw goederde toestemming in mijne conditiën (met een kleine wijziging) per missive medegedeeld.

Zijn afwezigheid noopt mij om met U de overeenkomst voor beide zijden wat zekerder te maken en neem ik daarom de vrijheid, om U voor te slaan een contractje te willen opmaken, waarin ik gaarne de volgende bepalingen zou sien opgenomen:

De heer Sijthoff koopt voor eene som van honderd gulden de schilderij van J. J. Cremer, welke voorkomt onder N°. 117 op den Catalogus der Haagsche Tentoon-

Digitized by Google

Richard Hol – 12 tweestemmige liederen, 1894:

12 tweestemmige liederen zonder begeleiding op. 59 2de deeltje

Hol, Richard Composer >

Ijserinkhuysen, J. Text >

Cremer, Jacobus Jan Text >

Cort, Frans De Text >

Koetsveld, Cornelis Van Text >

lied

Amsterdam Schalekamp, V.d. Grampel & Bakker

1894

3e druk

Goessche courant, 31 juli 1897:

— In het Kurhaus te Scheveningen treedt thans als pianist een knaapje van zes jaren op, Bruno Steindal. Hij speelt alles uit het hoofd, zijn spel wordt zeer geroemd. De *Haagsche Courant* vraagt of er geen wet bestaat, die het exploiteeren van kinderen verbiedt en of Cremer te vergeefs zijn »Arme Samuel" heeft geschreven.

Nieuwe provinciale Groninger courant, 3 maart 1899:

Als voorbeeld van realist haalde spreker tegenwoordige schrijvers aan, o. a. Emile Zola, in wiens werk „la bête humaine” het realisme het toppunt bereikt.

Vervolgens schetste spreker het lijden van een idealist, die zijn ideaal niet bereikt.

Dit lijden wordt zoo juist geschetst in het meesterwerk van Goethe „Des Jungen Werthers leiden”, welke geschiedenis ons door den spreker geschetst wordt en waarin de persoon zich ten slotte doodt, omdat hij zijn ideaal niet kon bereiken.

Ook uit het stuk van den Nederlandschen schrijver Cremer, getiteld „Arme Samuel”, wordt dit lijden aangetoond.

Orgaan van de Nederlandsche vrouwenbond, 1 maart 1906:

„Muziek, als er kinderen meedoen om van volwassenen nu niet te spreken, is toch al erg genoeg. Ten eerste: het late naar bed gaan, *en* bij de voorbereiding *en* bij de uitvoering zelf. En dan: wind ze maar op die kleintjes bij zang en muziek! Ik denk daarbij aan Cremer's „Emma” uit: „Arme Samuel”, teer schepseltje, dat opgeofferd werd, naar 't lichaam; door 's Heeren tusschenkomst niet naar de ziel, die haar vader anders licht genoeg had meêbedorven, want hoe verleidend klinkt het niet uit zijn mond:

„Wat sneelt die kleine toch schoon!” En het kind snant zich

Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde 1906-1912:

armoedig reizend tooneelgezelschap (*Achter de Schermen*); van een armen muziekmeester die met een dikke weduwe trouwt en zijn pasgeboren zoontje onder den invloed der muziek tracht te brengen door vlak aan zijn oor te gaan vioolspelen (*Arme Samuel*); van een armen dansmeester die de schulden van zijn vader aanzuivert ter wille van zijn moeder en zijn beeldschoone zuster (*Een dansles op Meydervoort*); meerendeels overdreven, sentimenteel-pathetisch werk, waarin waarheid, eenvoud en natuur doorgaans ver te zoeken zijn, met karika-

Vlissingsche courant, 16 november 1910:

MUZIEK-AVOND
 door de Leerlingen der Zangklassen
 van den Heer
G. B. DOMMISSE,
 op DONDERDAG 17 NOVEMBER e. k.
 in het „Concertgebouw“ - Emmastraat.
 Aanvang te 7 uur.

PROGRAMMA:

Zangklasse A.	Winterliedje.	C. Immig Jr.
	Voorjaarslied.	D. Barrato.
	Meiregen.	Cath. van Rennes.
Zangklasse B.	Zingen.	Cath. van Rennes.
	Blanke Vlokjes.	A. Stille.
	Vrouw Zwaluw.	R van Bruggen.
Zangklasse C.	Maandrozen.	G. A. Heinze.
	Lied uit Cremers Novelle { Solo. }	J. J. H. Verhulst.
	„Arme Samuel“.	R. Hol.
	Eendracht Maakt Macht.	C. C. A. de Vilegh.
Zangklasse D.	Lentebloesem.	F. Böhme.
	Het Nachtegaaltje.	H. Wenzel.
	Er rauscht ein Klein's Bächlein.	

P A U Z E.

Zangklasse A.	Een Rondedans.	{ Cath. van Rennes. G. B. Dommisse.
	Vijf Kleine Zusterkes (Solo.)	
	Sneeuwvermaak.	
Zangklasse B.	De Geleende Koeckenpan. (Zangspel.)	H ^{te} . van Tussenbroek.
Zangklassen C en D.	De Kostschool in rep en roer. (Zangspel.)	F. Renger.

 Voor de Ouders der Leerlingen en hen, die van Toegangsbewijzen zijn voorzien, bestaat gelegenheid om plaatsen te bespreken op **Donderdag 17 Nov.**, van 12^{1/2} tot 2 uur aan het lokaal, à 10 cents.
 (Loting precies 12^{1/2} uur.)

Voor verdere belangstellenden, die deze uitvoering wenschen bij te wonen, zijn Toegangsbewijzen te verkrijgen op den dag der Uitvoering van 2 tot 3 uur in het Concertgebouw. (Loting precies te 2 uur.)

Flissingsche courant, 19 november 1910:

't Is niet noodig het twaalfstal liederen, dat vóór de pauze werd gezongen, ieder afzonderlijk aan te stippen; zij voldeden goed. Een afzonderlijk woord van lof mag echter wel gebracht worden aan de jongejuifvrouw, die met zooveel cordaatheid het lied uit Cremer's Novelle „Arme Samuel“ zong; dat was een kranig stukje van dapperheid, hetwelk wij con amore hebben toegejuicht.

Paedagogische causerieen, 1911:

De meesten onzer herinneren zich „Arme Samuel“ van CREMER wel. Zeker, CREMER zweemt wel wat veel in pathos: de producten zijner verbeelding zijn misschien te melodramatisch om nog geheel te kunnen voldoen aan den realistischen smaak van onzen tijd, maar zijn opmerker was hij toch.

In „Arme Samuel“ teekent hij ons het beeld van den eierzuchtige, die als hij zelf zich niet in staat gevoelt het hoogste te bereiken, niet rust vooraleer hij in zijn kinderen verkregen heeft, wat hij zelf niet heeft kunnen verwerven.

CREMER doet ons ook gevoelen wat de twee grondfouten zijn in de eierzucht, en hij leert ons daardoor duidelijk, waartegen de opvoeder heeft te waken, zal het onmisbare eergevoel niet in eierzucht overslaan.

Zoowel bij de beoordeeling van anderen als bij de beoordeeling van ons zelf, zijn wij menschen steeds geneigd tot vergelijken. Onze lof betreft zelden den persoon alleen, wij vragen niet zoozeer of de arbeid op zich zelf waardeering eischt, dan wel of hij boven dien van een ander staat. In dit vergelijken van eigen waarde met die van anderen ligt het karakter van de eierzucht.

CAESAR wilde liever de eerste zijn in een dorp dan de tweede in Rome, niettegenstaande hij als tweede man in Rome zeker meer gelegenheid tot handelen zou hebben gehad dan als de eerste op een dorp.

Zoo ging het ook met „Arme Samuel”: de onvol-
daanheid kwam nadat hij de Eichhorns had hooren
spelen, en toen het hem bleek dat hij zélf dit hoogste
niet zou kunnen bereiken, moest zijn kind het voor
hem doen.

Maar er loopt door „Arme Samuel” nóg een gedachte.
Het is het thema der geheele novelle: „alles is gave,
lof zij den Heer.” Bij de opvoeding mag de godsdienst
nimmer ontbreken en zeker niet, waar het de leiding
van het eergevoel betreft.

Opwekking van het eergevoel voert onvermijdelijk
of tot moedeloosheid of tot hoovaardij, als de hoogere
wijding van den godsdienst er aan vreemd blijft. 't Moet
steeds zijn: 't is niet mijn eer die ik zoek, maar door
mijn werken tracht ik den Vader, die in de Hemelen

is, te verheerlijken. Dan blijft men ook bewaard voor
de eierzucht, die niet door leiding van het eergevoel
een gepast gevoel van eigenwaarde in het kind tracht
te vestigen, maar in hem het werktuig hoopt te zien
om eigen verlangens te bevredigen.

Ons gezin, 15 oktober 1911:

Om het kind nu muzikaal te ontwikkelen, wordt af en toe een eenvoudig rythmisch liedje gezongen, een melodieus stukje op de viool, doch vooral wordt het kind bewaard voor te harde kras-sende tonen; wij denken slechts aan dat roerende stukje van Cremer: **Arme Samuel**, waarin de vader voor goed zijn zoontje's gehoor bederft, doordát hij het in de wieg nadert met zijn viool!

MARIE VAN AMSTEL.

De vrouw, 16 augustus 1913:

De Vereeniging te Rotterdam tot Verschaffing van Lectuur aan Blinden.

De volgende werken werden dit jaar in braille-schrift overgebracht. Bovendien zijn nog een aantal boeken in bewerking, — staat er in het begin van het verslag te lezen.

Sprotje, Een huis vol menschen, C. en M. Scharren Antinck, Zonneheuvel, Björnsterne Björson, Gravin Kitty, E. v. Adlersfeld Balleström, Sara Burgerhart, B. Wolff en A. Deken, De Fransche omwenteling, Het dure moederschap, Augusta de Witt, Feuilletons N.R.C., Uit het leven van Fred. den Groote, K. W. Stellwagen, Een kunstenaarsdroom Jérôme K. Jérôme, Een nagelnieuw jaar. P. Rossegger, Bismarck K. W. Stellwagen, Beschermers van het geloof Marjorie Bowen, Die leiden des jungen Werthers Goethe, De familie van Lucas Hochstrasser Ernst Zahn, De prinses Orsini A. L. G. Bosboom-Toussaint, Kees Springer in en buiten de kerk, **Arme Samuel**, Een winternacht, Een dag in de residentie, Een dans-les en Meydenpoort De Koffievrouw, Achter de

School met de bijbel, 2 januari 1919:

We weten, dat over 't geheel die Duitse opvoeding zich kenmerkte door strenge tucht, waarbij de roede niet gespaard werd. Als Cremer in **„Arme Samuel”** de Eichhorntjes laat optreden, geeft de oom het succes van zijn leiding weer in deze woorden: „Es soll gehörig eingeprügelt werden”. Toen ik vele jaren geleden ook uit een Duits gezin de kinderen onder mijn leiding had, kon de vader van dat gezin zich niet vinden in onze Hollandse tuchtmaatregelen. Ieder gesprek, dat ik met hem had, hoorde ik het opnieuw: „Sie müssen Prügel haben; Prügel müssen sie haben, die Knaben und Mädchen”.

Bouwen en bewaren voor meisjesverenigingen, 15 februari 1923:

Bronnen :

Bij den uitgever J. B. Wolters te Groningen is dezer dagen verschenen de derde druk van „Pædagogiek voor Christelijke kweekscholen en normaallessen”, door J. C. Wirtz Cz., met medewerking van G. Meima. Op bl. 39, 40 en 47 kan men het een en ander vinden over het gehoor. In het boekje van G. Meima „Wij en onze Kinderen”, kan men ook stof vinden, o.a. op bl. 14, 15, 25, 32, 88 enz.

Wanneer iemand in de gelegenheid is de werken van J. J. Cremer in te zien, dan moet zij nog eens lezen „Arme Samuel”. In de gezamenlijke werken vindt men het in deel 2.

Haarlemsche courant, 2 september 1927:

HERDENKING

J. J. CREMER.

EEN KRANS OP ZIJN GRAF.

Donderdag was het 100 jaar geleden dat J. J. Cremer te Arnhem geboren werd.

Het bestuur van de Kon. Letterlievende Vereeniging „J. J. Cremer” te Haarlem, heeft zich dien dag te elf uur in auto's naar Den Haag begeven, waar men op de Algemeene Begraafplaats een bescheiden hulde wilde brengen bij zijn laatste rustplaats. Toen de 9 bestuursleden — de tegenwoordige eere-voorzitter Herbert Cremer, vertoeft in 't buitenland — te ruim half een op het kerkhof arriveerden, bevonden zich daar reeds enkele familieleden van den schrijver.

De heer Ockhuysen, sprekende namens de Vereeniging, herinnerde er aan dat het 100-jarig bestaan was van de geboren

arriveerden, bevonden zich daar reeds enkele familieleden van den schrijver.

De heer Ockhuysen, sprekende namens de Vereeniging, herinnerde er aan dat het 't eeuwfeest was van de geboorte van den man, die later een groot schrijver zou worden en die zich onsterfelijk heeft gemaakt door zijn Over-Betuwsche novellen.

Bij de oprichting der Letterlievende Vereeniging werd J. J. Cremer gekozen als schutspatroon en daarom wilde de Vereeniging op dezen dag getuigenis afleggen van den goeden geest in de vereeniging en aan J. J. Cremer dank betuigen voor hetgeen deze voor de Nederlandsche letteren zoowel als voor de Vereeniging heeft gedaan.

Aanvaard daarvoor onzen dank, aldus spr. en de vereeniging heeft uw nagedachtenis willen hulde brengen door het neerleggen van een krans op uwe groe-

Daarna bracht de heer Ockhuysen dank aan de familie en bestuurders der vereeniging voor hun tegenwoordigheid.

Als oudste kleindochter heeft bij ontstentenis van de dochters mevrouw de Costa-Baëza het bestuur van de vereeniging J. J. Cremer dank gezegd voor deze hulde aan haar grootvader, welke door de familie op hoogen prijs werd gesteld.

Op den grafsteen prijkt de volgende inscriptie uit Cremers „Arme Samuel”:

Alles is gave;
Lauwer en zang;
Kleurengetoover;
Harptoon en zang!
Blinke 't in verven,
Julche de toon;
Gever der gaven,
U blijv' de kroon!

Arme Samuël is een novelle, waarvan het begin die woorden uit de dagboekbladen van Tolstoj in de herinnering brengt:

„Wij speelden van avond Beethoven en bij mijn boeren is zooveel ellende.... kunst kan niet iets goeds zijn, zoolang allen niet gelijkelijk ervan kunnen genieten.”

Waarom moest ten slotte de Rus Tolstoj komen om aan de West-europesche intellectueelen te leeren wat, zij het ook op zooveel bescheidener toon, J. J. Cremer zijn land- en tijdgenooten voorhield, toen hij het „plebs” aan den ingang van de concertzaal, terwijl het stond te wachten op het einde van een concert, waar de gebroeders Eichhorn, een viool-„recital” gaven, een gesprek laat voeren, dat een maar al te duidelijke illustratie is van wat Tolstoj eenige jaren later bedoelde.

.....,ik en jij kunnen toezien van avond. Al wat er van komt, steken die spul le jongens in d'r zak. Ze zeggen, dat elk man die der in wou, twee gulden en vijftig centen het opgedokt. Is 't geen zond' en geen schand!”

„Dat is 't. En weet je wat ik zeg, ik zeg, dat ze den armoei bestelen, dat zeg ik. Wat is meziek? Meziek is de duivelstrom.”

„Ze zeggen dat het twee apen van jongens zijn, die elk verzet op een viool strijken net precies als blinde Berend..... ik zeg dat die heele meziek 'n strik van den duivel is.”

Afgezien van de jaloezie die uit deze woorden spreekt, de al te bekende nijd van den buitenstaander, blijkt hier de volkomen onkunde van deze menschen met het wezen der muziek, de on-

toegankelijkheid voor elk kunstgenot. Er moest nog heel wat gebeuren, eer het eerste volksconcert zou gegeven worden!

De hoofdpersoon van het verhaal overigens is Samuel Stoppel, muziekmeester. In nog al zoetelijk-sentimenteele rhetoriek vertelt Cremer van Samuels verleden: een muzikale, gevoelige moeder, die al te vroeg heenging, een harde vader met een „familiezaak”, die de oudste zoon, Samuel, moet voortzetten, al haat hij het kantoor en de „monsterketels”, want de jongste zoon studeert voor dokter. Tijd om zich in de muziek te bekwamen is er niet, en als de vader overlijdt, blijkt de familiezaak belast met schulden, en Emma, de blauwoogige verloofde van Samuel, bedriegt hem ter wille van een beter met aardsche goederen gezegende.

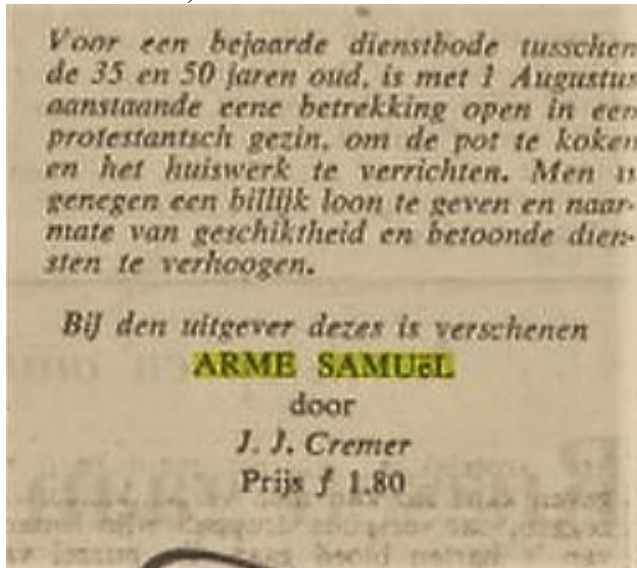
Alleen de kunst is hem overgebleven. Ten opzichte van haar koestert hij de hoogste idealen. Hij wil niet meer of minder dan haar „hoogepriester” worden, maar het wil niet lukken!

Daar het verdere lot van den armen Samuël voor onze studie van geen belang is, overigens hartroerend en sentimenteel tot het uiterste, volgen we Cremer liever — om in zijn geliefkoosden stijl te spreken — naar de achterbuurten van het hollandsche stadje X., waar een tooneeldirecteur met vrouw en dochter in een armoe-dige logementskamer aan het repeteeren zijn van *Liefde en Wraak* of *De moord in de gewelven van Solembanke*. Elias Dadel is directeur van de Drie Kroonen, schouwburgtent en we krijgen een beetje medelijden met hem, als de zaal des avonds slecht gevuld is en de baas aan den ingang plaatsbewijzen gaat staan aanbevelen van drie stuivers en een dubbeltje. Tenslotte blijkt Elias Dadel, hoe hoogdravend ook zijn omgangs taal is, niet afkeerig van anderenmans goed en al geeft dit stukje ons ook geen belangrijke bijzonderheden op het stuk van sociale verhoudingen, een beeld — en een droevig — geeft het toch wel van een menschenklasse, die toenmaals zeker niet tot de meest geëerde hoorde.

De Haagsche gids, 1 april 1934:

muzikaliteit van den jongen Mozart kunnen geven, doch het zal nu wel begrijpelijk zijn, hoe het gekomen is, dat hij als wonderkind zijn eerste schreden in het maatschappelijk leven heeft gezet. Men zou zich intuschen vergissen wanneer men onderstelde, dat hij, gelijk „Arme Samuel” van J. J. Cremer, slachtoffer is geweest van de exploitatiezucht van een ontaarden vader. Geen sprake van ! Leopold Mozart was een liefdevol zorgend huisvader — zijn zoon aanbad hem — doch hij begreep, wat er in zijn kinderen, in de eerste plaats in zijn Wolfgang, schuilde, en het beste middel om ze carrière te doen maken leek hem met ze op reis te gaan. Had hij in onze dagen geleefd, hij zou misschien een anderen weg zijn ingeslagen, maar nu scheen hem een tournee, om te beginnen dicht bij huis, het aangewezen middel.

Het vaderland, 27 februari 1960:

Bouwproject Anna Rooze te Amsterdam, 2010:

Podcast over Arme Samuel, 2025: [Beluister de podcast.](#)

Muzikale uitvoering van het gedicht Bloempjen der dalen, 2025: [Bloempjen der dalen gezongen.](#)

De kinderen Ernst en Eduard Eichhorn en J.J. Cremer, 2025:

Ernst en Eduard Eichhorn. Muzikale wonderkinderen uit de tijd van J.J. Cremer.

In 1859 schreef J.J. Cremer de novelle Arme Samuel. In de novelle wordt de dochter dagelijks gedwongen tot urenlange viooltjes om zo ooit een muzikale wonderkind te worden. Het loopt echter slecht af met vader en dochter. Cremer nam de 14 jarige Ernst Eichhorn, een violist die hij in 1836 hoorde spelen als voorbeeld.

De muzikantenfamilie Eichhorn komt oorspronkelijk uit Coburg in Oberfranken, Duitsland. Johann Paul Eichhorn werd in 1787 geboren als zoon van een linnenwever. Hoewel muziek al vroeg een belangrijke rol speelde in het leven van de Eichhorns, werkte Johann Paul nog lange tijd als linnenwever. Eichhorn leerde hij zichzelf viootspelen, zodat hij dansmuziek kon spelen met dorpsmuzikanten. Op twintigjarige leeftijd werd hij opgeroepen voor militaire dienst in Coburg. Hij wilde graag een aanstelling bij de militaire muziekkapel, dus nam hij hoorn- en trombonelessen.

In 1810 werd Johann Paul Eichhorn benoemd tot 'hautbois' van de hofkapel, waar hij voornamelijk trombone en bashoorn speelde. Voor dit laatste instrument schreef hij diverse werken, die hij later vaak in concerten met zijn kinderen uitvoerde.

De arme Samuel op youtube, 2025:

www.jacobcremer.nl

Laatst bijgewerkt: 27 juni 2025.